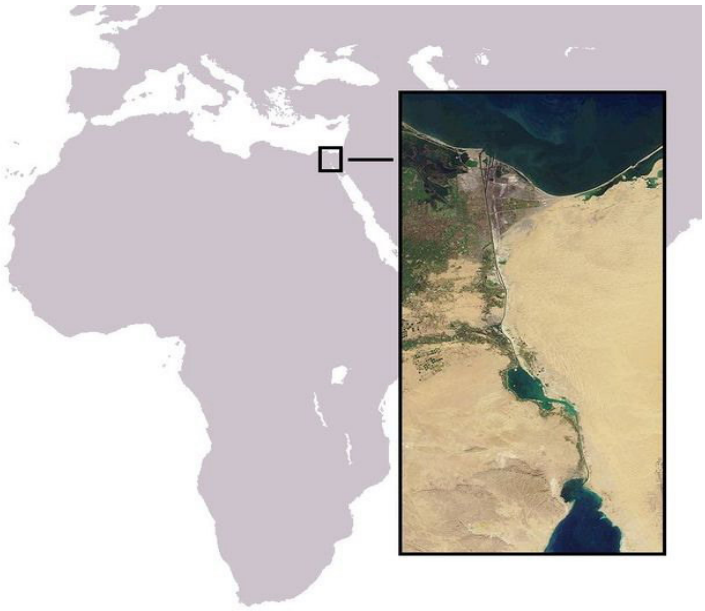
Rákóczi Linda Réka

Izrael, Anglia és Franciaország érdekharmonizációja a szuezi-válság kapcsán (1956. augusztus-október)

Bevezetés

A XX. század a háborúk és a kisebb-nagyobb konfliktusok évszázada volt. A második világháborút követően a nemzetek megegyeztek abban, hogy vitáikat békés úton igyekeznek egymás között rendezni. Ez sajnos, az évszázad folyamán nem minden esetben sikerült. Az akadályt egyes esetekben bizonyos államok sajátos érdekei jelentették (vagyis, hogy nem volt elsődleges cél a háború elkerülése), máskor pedig a felek között fennálló kibékíthetetlen ellentétek vezettek ugyanehhez a helyzethez.

1956-ban – amely Magyarország történetében is különösen fontos év – kirobbant a szuezi-válság. Nasszer, Egyiptom elnöke a bejelentésével, miszerint államosítja a Szuezi csatornát üzemeltető társaságot, felbolygatta az egész nyugati világot. A nagyrészt francia és brit tulajdonban (és igazgatás alatt) levő Szuezi Csatorna Társaság kisajátítása, érthető okokból, kiváltotta Nagy-Britannia, valamint Franciaország heves ellenkezését. Nemcsak „nemzeti büszkeségük" megsértését látták ebben, hanem – mint nagy gyarmattartó országok – birodalmuk végleges semmissé válásának veszélyét is. Ezért mindenképpen „energikusan" kívántak fellépni a nemzetközi rendet megsértővel szemben. Azonban a két klasszikus kolonialista ország sem volt „független", ugyanis „függtek" mind egymástól, mind pedig nyugati szövetségesüktől, az Amerikai Egyesült Államoktól. Az USA pedig nem akart újabb háborút, inkább tárgyalások útján akarta lezárni ezt az ügyet: nem állt szándékában „ujjat húzni" a Szovjetunióval, amely e térségben (is) megpróbálta tovább növelni befolyását.

A két szuperhatalom hozzáállását látva Nagy-Britanniának és Franciaországnak biztos partnerre volt szüksége, hogy helyreállítsa a számukra kedvező közel-keleti status quot. Ez a szövetséges az újonnan létrejött (1948. május 14.) Izrael lett.

Egyiptom ugyanis eltiltotta Izrael hajóit a Szuezi csatorna használatától – megszegve ezzel a csatorna alapítólevelében foglaltakat, vagyis, hogy bármely nemzet hajói szabadon használhatják azt, díj ellenében. Izrael számára további okot szolgáltatott az Egyiptom elleni fellépésre, hogy a határ menti településeit gyakori támadások érték Egyiptom területéről, amelyekért mielőbb revansot akart venni. A három állam tehát titkos tárgyalásokba kezdett, céljuk az volt, hogy jól megszervezett akcióval „kényszerítsék térdre" Egyiptomot, s egyben elvegyék a többi gyarmat kedvét is a lázongásoktól.

Dolgozatomban Izrael, Nagy-Britannia és Franciaország érdekharmonizációit, a sokáig titkolt egyezményeket és megállapodásokat, valamint az eseményeket körülvevő – és az azokhoz vezető – nemzetközi légkört kívánom elemezni.

1. A Csatorna rövid története

A Közel-Keleten: a víz az egyik legnagyobb kincs, a jövőt jelenti. Azt, hogy képes lesz egy ország a földjeit megöntözni, valamint képes lesz-e kereskedni.

Egyiptom már a kezdetektől felismerte a szuezi térség stratégiai elhelyezkedését, természeti kincseit. [1] A történelem során többször megkísérelték, hogy összekössék a Földközi-tengert a Vörös-tengerrel, ám ez csak 1854-ben valósult meg, amikor Ferdinand Marie de Lesseps francia mérnök és diplomata megnyerte Egyiptom alkirályának, Sziad pasának támogatását a csatorna megvalósításához. 1858 decemberében tehát Lesseps létrehozta a Szuezi-csatorna Társaságot (Compagnie Universelle du Canal Maritime de Suez), melynek a megállapodás szerinti két tulajdonosa Franciaország és Egyiptom volt. A társaság 99 évre kapta meg a koncessziót (1869-től kezdődően, amely jogot adott hajózási, révkalauzolási és vontatási díj szedésére a csatornán, valamint a kikötőkön való áthaladás jogáért). Ezen jogok a koncesszió lejártával visszaszálltak volna az egyiptomi kormányzatra. Ugyanakkor a társaság kötelezte magát, hogy a csatornát semleges területként építi ki, amely nyitva áll minden kereskedelmi hajó előtt, nemzetállami megkülönböztetés nélkül, a teljes egyenjogúság elve alapján. A felsorolt feltételek mentén a csatorna megnyitására 1869-ben került sor.[2] 1875-ben azonban az építési költségek miatt Egyiptom a csőd szélére került, így kénytelen volt 44%-os részesedését Nagy-Britanniának eladni.[3] A Szuezi-csatorna brit és francia többségi tulajdonba került.

1882-ben Egyiptomban felkelések törtek ki az európai befolyás felszámolásáért, melynek azonnali következménye a brit katonai intervenció és a csatorna néhány napra történő bezárása lett. A csatorna használói a történtek után egy nemzetközi garancián alapuló rendszert kívántak kiépíteni a csatorna védelmére. A tárgyalások eredményeként megszületett az 1888-as konstantinápolyi egyezmény, mely kimondja a Szuezi-csatorna semleges státusát és nemzetközi vízi út jellegét, vagyis, hogy minden állam kereskedelmi- és hadihajója számára biztosítani kell az áthaladás jogát.[4]

---

[1] A Szuezi csatorna történetéről részletesen lásd Lefebvre, Denis (1999): *A szuezi ügy*, Osiris könyvtár, Budapest

[2] A csatorna 162 kilométer hosszú, 7 méter mély és 58 méter széles.

[3] A Rotschild bankház feje a kormánynak 4 millió font sterlinget biztosított az ügylet lebonyolításához.

[4] Az egyezmény aláírói: Nagy-Britannia, Németország, az Osztrák-Magyar Monarchia, Spanyolország, Franciaország, Olaszország, Hollandia, Oroszország és Törökország.

1922-ben Nagy-Britannia formálisan visszaadta az 1914 és 1922 között brit protektorátus státuszú Egyiptom függetlenségét. Ennek ellenére továbbra is maradhattak brit katonák Egyiptom területén, hogy biztosítsák a Szuezi-csatorna semlegességét. Mivel az első világháború alatt többször is szüneteltették a csatorna működését, a tárgyaló felek 1936-ban újabb szerződést kötöttek, melyben újfent garantálták a csatornán való áthaladás jogát, lobogóra való tekintet nélkül. Ennek garantálásához a brit csapatok továbbra is a térségben maradtak.

1948-ban Izrael Állam megalakulására adott válaszként – az 1936 óta sajátos szuverenitást élvező – Egyiptom szintén a konstantinápolyi konvencióra hivatkozva megtagadta azon hajók áthaladását a csatornán, melyek Izraelbe tartottak vagy onnan indultak.[5]

1952. július 26-án újabb változás történt, ugyanis Faruk egyiptomi királyt lemondatták, és némi amerikai támogatással a hatalmat a „szabad tisztek" mozgalma szerezte meg. Az új rendszer vezetője Nagib tábornok, majd Nasszer ezredes lett, aki kezdetben antikommunistának számított. 1954-ben – amerikai nyomásra – Nagy-Britannia is kénytelen volt megállapodni Egyiptommal a még mindig ott állomásozó csapatai kivonásáról, ami 1956-ban meg is történt. Ezzel összefüggésben a britek bebiztosították hatalmi pozícióikat az 1955. évi Bagdadi paktummal (CENTO), amely egyebek mellett Egyiptom arab világon belüli hegemón törekvéseinek ellensúlyozására jött létre.[6]

Nemzetközi mozgásterét növelendő Egyiptom – 1955 októbere és 1956 áprilisa között – kölcsönös segítségnyújtási szerződéseket kötött Szíriával, Szaúd-Arábiával és Jemennel. Továbbá fegyvervásárlási szerződéseket kötött (Csehszlovákia közvetítésével) a Szovjetunióval (amely ezen keresztül kezdte meg befolyásának kiépítését a Közel-Keleten) is.

Mindezek után Nasszer elnök 1956. július 26-án bejelentette a Szuezi-csatorna államosítását.[7]

2. Az államosítás nemzetközi fogadtatása

A hidegháborús nemzetközi rendszerben a két szuperhatalom megpróbálta kiterjeszteni befolyását a Közel-Keletre is. Vetélkedésük hatást gyakorolt a versengés színteréhez tartozó államok történetének alakulására, egyben lehetőséget is teremtett számukra hogy megkíséreljék kijátszani egymás ellen azokat. Vagyis a kisebb államok megpróbálták a saját céljaikat a „melyik fél ígér többet" módszerével is elérni. A csatorna egyiptomi államosítása is ehhez a törekvéshez sorolható: korábban az Egyesült Államok ígéretet tett arra, hogy finanszírozni fogja az asszuáni gát felépítését,[8] de megunva Egyiptom 'közeledjünk a Szovjetunióhoz' taktikáját (hogy minél többet szerezzen meg cserében az Egyesült Államoktól), visszamondta ezt az ígéretét. Így Nasszer a csatorna államosításából próbálta a gát építési költségeinek egy részét fedezni, a Szovjetunió pedig nagylelkűen felajánlotta pénzügyi támogatását.

Nagy-Britanniát és Franciaországot – a két fő részvényest – igen meglepte és felháborította az egyiptomi elnök bejelentése. Mint régi nagy gyarmattartó birodalmak, nemcsak a nemzeti büszkeségük megsértését látták ebben a lépésben, hanem megmaradt gyarmataik, befolyásuk, és maradék nagyhatalmi státuszuk elvesztését is. A két ország vezető politikusai – mint a

[5] Ennek egyiptomi indoklása az volt, hogy a szóban forgó terület az ENSZ KGY 181.sz. határozat szerint nem képezte Izrael részét.

[6] A paktum aláírói: Nagy-Britannia, Irak, Irán, Pakisztán és Törökország.

[7] A lépés közvetlen kiváltó oka az asszuáni gát nyugati hitelekből való finanszírozásának felmondása volt.

[8] „A megállapodás tervezet szerint az amerikaiak 56 millió, az angolok 14 millió, a Világbank 200 millió dollár folyósítására vállaltak kötelezettséget. A Világbank azonban kijelentette, hogy szervezeti szabályzatának 13. és 14. cikkelye értelmében ellenőrzési jogot követel az egyiptomi költségvetés fölött." Lefebvre *ibid* 28. o.

müncheni egyezmény (1938) generációja – úgy gondolták, hogy nem engedhetik meg újra, a megbékélés politikáját követve egy „újabb Hitler" esetleges hatalomra kerülését.[9] Mindenképpen egy gyors katonai válaszreakciót véltek a leghathatósabbnak, sőt úgy gondolták, hogy ebben szövetségesük – az Egyesült Államok – feltétel nélkül támogatni fogja őket, mivel szerintük a kommunizmus közel-keleti elterjedésének veszélye forog fenn.

Az Egyesült Államoknak azonban választania kellett, hogy kitart-e az ENSZ Alapokmánya, valamint a NATO 1. cikkelye alapján a viták békés rendezésének elve és saját antikolonializmusa mellett, vagy pedig a kommunizmus feltartóztatása érdekében inkább az erőszak alkalmazása mellett dönt. Az Egyesült Államok – mivel nem tartotta olyan horderejűnek a kialakult válságot – a viták békés rendezése elvét választotta. Nagy-Britannia és Franciaország így kénytelen volt – első lépésben – politikai és diplomáciai útra terelni az ügyet.

Az első tárgyalások (London, 1956. július 29–31.) mindössze háromoldalú egyeztetést jelentettek a Washington, London és Párizs között. Itt vált nyilvánvalóvá a mindenféle katonai beavatkozást ellenző amerikai álláspont. Az elfogadott közlemény szerint a három nemzet egyetértett abban, hogy a csatorna államosítása – kártérítés ellenében – szuverén joga bármely független országnak, de elítélték az államosítás módját és közvetett céljait. Javaslatot tettek egy újabb – nemzetközi – konferencia összehívására, amelynek résztvevői a konstantinápolyi egyezmény aláírói, és a csatorna használatában később érdekeltté vált országok lennének.

A második londoni konferencián (1956. augusztus 16–23.) a 22 résztvevőből 18 elfogadta azt a javaslatot, hogy felállítsák a Szuezi-csatorna Igazgatási Tanácsát, amely szervezet a csatorna igazgatásával lett volna megbízva, és az ENSZ-nek számolt volna el tevékenységéről.[10] Azonban Egyiptom – mely a konferencián csak megfigyelőként jelent meg – visszautasította ezt az elképzelést.[11]

A tárgyalások harmadik fordulójára ugyancsak Londonban került sor egy újabb nemzetközi konferencia keretében (1956. szeptember 19–21.), amelynek eredményeként október 1-jén létrehozták a Szuezi-csatorna Használóinak Szövetségét. A szervezet feladata, hogy minden eszközzel megkönnyítse a fennálló vitás kérdések rendezését, fenntartsa a forgalom biztonságát és jó menetét a csatornán, valamint a probléma végleges rendezéséig „beszedje, tárolja és használja a forgalmi illetékből származó bevételeket és más összegeket, amelyet a csatorna használói fizethetnek a társaságnak."[12] A szervezetnek azonban nem adtak semmilyen tényleges cselekvésre lehetőséget biztosító felhatalmazást; a hozzá való csatlakozást sem tették kötelezővé. A franciák és angolok ezért más – békés – megoldást próbáltak találni a kialakult válság rendezésére.

A tárgyalások újabb fordulója már az ENSZ BT előtt zajlott – előzetes amerikai egyeztetés nélkül.[13] Az eredmény az első londoni konferencia közleményének megerősítése lett.[14] Az

---

[9] Lefebvre *ibid* 35-36. o.

[10] A londoni konferenciára meghívottak (azok az országok, amelyek a csatorna forgalmának több mint 90%-át képviselték) közül a 18 egyetértő állam: Anglia, Ausztrália, Dánia, Etiópia, Franciaország, Német Szövetségi Köztársaság, Irán, Olaszország, Japán, Hollandia, Új-Zéland, Norvégia, Pakisztán, Portugália, Spanyolország, Svédország, Törökország, Egyesült Államok. Egyet nem értők: Szovjetunió, India, Indonézia, Ceylon. Megfigyelői státuszban: Görögország, Egyiptom (Salgó László (1986): *A szuezi háromszög 1956.* Kossuth Kiadó, Budapest, 136. o.)

[11] „Az ausztrál miniszterelnök, Robert Menzies egy delegáció élén, melyet Irán, Svédország, Etiópia és az Egyesült Államok küldöttei alkottak, szeptember 3-9 között bemutatta ezt a szöveget Nasszer ezredesnek… aki hatnapos feszített vagy legalábbis annak látszó tárgyalás után, visszautasította ezt a tervet". Lefebvre *ibid* 47. o.

[12] Lefebvre *ibid* 48. o.

[13] Szeptember 23-án a franciák és angolok kérték a BT-t, hogy vizsgálja meg „Az egyiptomi kormány egyoldalú lépése által kialakult helyzetet, amely véget vetett a Szuezi-csatorna nemzetközi igazga-

angolok és franciák azonban ezzel a lépéssel akarták bebizonyítani a világ közvéleménye számára, hogy ezt a válságot nem lehetséges diplomáciai úton megoldani, illetve legalizáltatni akartak egy esetleges katonai beavatkozást is.

A szuezi válság értelmezésénél fontos tűnik felidézni a különböző országok vezetőinek nevét, mivel a döntések meghozatalában nagy jelentőséggel bírt személyiségük, világnézetük. Az Egyesült Államok külpolitikáját Eisenhower elnök, valamint John Foster Dulles alakította. Mindketten szilárdan elkötelezték magukat a viták békés rendezése mellett. Nagy-Britanni kormányának élén a konzervatív Anthony Eden állt, aki átélte az 1938-as eseményeket, így nagyon erősen el volt szánva a katonai beavatkozásra. Külügyminisztere Selwyn Lloyd viszont, a „hagyományos" brit külpolitika elkötelezett híve volt, vagyis az arab-barát külpolitikát részesítette előnyben. Franciaország miniszterelnöke a szocialista Guy Mollet volt, aki már az 1950-es évek elején segítséget ígért Izraelnek – ezt egyébként elnöksége alatt meg is adta –, és kormányában olyan emberekkel vette magát körül (Christian Pineau külügyminiszter, Maurice Bourgès-Maunoury védelmi miniszter, Abel Thomas, a védelmi minisztérium főigazgatója), akik egyetértettek vele mindenben – többek között Izrael támogatásában is.

A brit–francia és az amerikai vezetés közötti nézetkülönbséget jól mutatta, hogy Eden miniszterelnök az ügyet az amerikaiak által is követett feltartóztatás politikája alapján kívánta értelmezni, Mollet pedig – Eisenhowernek írt levelében – az egyiptomi lépést a „Szovjetunió hallgatólagos bűnpártoló támogatásának" nyilvánította, miközben Dulles csupán gyarmati zűrzavarról beszélt, amelyhez szerinte az USA-nak, ha „meg akarja őrizni erkölcsi tisztaságát, semmi köze nem lehet".[15]

3. Nagy-Britannia, Franciaország és Izrael háborús indítékai, egymásra találása

3.1. Az érintett államok egyéni motivációi

(Nagy-Britannia indítékai) Nagy-Britannia a második világháborút követően fokozatosan elvesztette távol-keleti befolyását, így teljes erejét és figyelmét közel-keleti érdekszférájának megtartására kívánta fordítani. Izrael Állam létrejötte (1948. május 14.), Egyiptomban Faruk király hatalmának megdöntése (1952. július 26.), később az 1954-es egyiptomi csapatkivonási szerződés aláírása után egy szövetségi rendszer (a Bagdadi Paktum, 1955) kiépítését szervezte meg a korábbi befolyási övezetének megtartására. Egyiptom viszont nem kívánt ehhez a szövetséghez tartozni, ehelyett az el nem kötelezett országok csoportjának létrehozásán fáradozott (1955–1961). Gazdasági okok is nagyban hozzájárultak – a csatorna államosítását követően – Egyiptom és Nagy-Britannia kapcsolatának megromlásához. Nagy-Britannia nemcsak részvényeit (valamint a csatorna forgalmából származó – fokozatosan növekvő – hasznát[16]) féltette, hanem sokkal inkább az iraki olajhoz való akadálytalan hozzáférését.[17]

---

tásai rendszerének, annak a rendszernek, amelyet a Szuezi-csatornáról szóló 1888-as egyezmény megerősített és kiegészített." Lefebvre *ibid* 49. o.

[14] UNSC 118 (13 October, 1956) – lásd. 1. sz. melléklet.

[15] Kissinger, Henry (1999): *Diplomácia.* Panem Kiadó, Budapest, 526. o.

[16] 1878-ban 17 ország lobogója alatt 1593 hajó haladt át a csatornán, 1955-re viszont már 48 ország 14 666 hajója. Lefebvre *ibid* 32. o.

[17] 1955-ben csaknem 67 millió tonna olajipari termék szállításához vették igénybe a csatornát, amelyből 58 millió tonnának (86%) Európa volt a végcélja. Az európai kőolaj-finomítókban feldolgozott 117 millió tonna olaj 45%-át Szuezen keresztül szállították. Az Egyesült Királyság valamint Franciaország kőolajszükségletük 80%-át a Közel-Keletről hozták be. (Lefebvre *ibid* 32-33. o.)

(Franciaország indítékai) Franciaország nemcsak az indokínai-, hanem a szíriai és libanoni térségben is elvesztette befolyását az 1945-ös brit beavatkozást követően. 1954. november 1-jén pedig kirobbant az algériai háború. Az akkori francia kormányok[18] azonban úgy vélték, hogy az algériai felkelés központja igazából Egyiptomban van,[19] – vagyis „az algériai béke kulcsa Kairóban található…"[20] A kormány álláspontja a csatorna államosítását követően sem változott, sőt Bourgès-Maunoury francia hadügyminiszter szerint, ahhoz „hogy véget lehessen vetni az algériai háborúnak, előbb likvidálni kell Nasszert".[21] A Nagy-Britannia kapcsán ismertetett gazdasági motivációk – lévén a másik főrészvényes – Franciaország esetében is fennálltak. További fontos gazdasági jellegű összefüggést jelentett, hogy a Szaharában 1956 nyarán kőolaj-lelőhelyeket találtak.[22] Az algériai háború azonban sivatagi területeket is érintett, az olajkutakat megrongálták, további motiváló erőt jelentve ezzel a franciáknak egy esetleges Egyiptom elleni akcióban való részvételre.

(Izrael indítékai) Izrael Állam és arab szomszédai között az első arab–izraeli háború (1948–1949) lezárásaként „csak" fegyverszüneti megállapodások jöttek létre, így Izrael folyamatos felkészültségben kellett, hogy legyen; készen arra, hogy megakadályozza az arab törekvéseket, amelyek Izrael eltörlését célozták. Nem csupán a szíriai bombázások veszélye fenyegette a lakosságot[23] hanem a – fegyverszüneti megállapodás szerint egyiptomi felügyelet alatti – Gázai-övezetből jövő folyamatos ún. fidajíín támadások is érték Izraelt, melyeknek számos halálos áldozata volt. Az izraeli titkosszolgálat információkat szerzett Egyiptom Szovjetunióval kötött fegyvervásárlási szerződéseiről,[24] valamint a határ térségében történő különböző csapatmozgósításokról. Egyiptom jelentős hadászati erőfölénybe került Izraellel szemben.[25] A csatorna államosítását követően Egyiptom gazdasági bojkottot hirdetett Izrael ellen, valamint lezárta az Akabai-öblöt az izraeli hajók elől (ahogy erre már korábban is volt példa). Az izraeli kormány – látva, hogy az ENSZ nem tudott hatékonyan fellépni ügyében – a problémát egy preventív háború megindításával vélte megoldani.

3.2. Nagy-Britannia, Franciaország és Izrael egymásra találása

Nagy-Britannia és Franciaország vezetői tehát teljes egyetértésben voltak abban a kérdésben, hogy az őket ért sérelmeket nem lehet diplomáciai úton enyhíteni, ezekre az egyetlen lehetséges válasz a katonai intervenció. Így, a katonai előkészületek (Muskétás-terv, majd az „átdolgozott Muskétás-terv") – már augusztustól kezdődően – párhuzamosan folytak a politikai egyeztetések (konferenciák) alatt. A diplomáciai megoldás keresése közben azonban az Egyiptom elleni támadás tervezett időpontja is egyre távolabbi jövőbe tolódott. A novemberi amerikai elnökválasztás, valamint a tél közelsége tovább nehezítette a katonai vezetők feladatát az akció kidolgozásában. A világ közvéleménye miatt azonban továbbra sem tehették meg, hogy minden jogcím nélkül rátámadjanak Egyiptomra. Egy ürügyre volt szükségük; találniuk kellett egy okot, ami elfogadhatóvá teszi jogukat a háború elindításához (casus belli).

---

[18] Pierre Mendès-France (1954. június 19.–1955. február 17.), Christian Pineau (1955. február 17–23.), Edgar Faure (1955. február 23.–1956. február 1.), Guy Mollet (1956. február 1.– 1957. június 13.), Maurice Bourgès-Maunoury (1957. június 13.–november 6.).

[19] A francia hatóságok 1956. október 14-én Marokkó felségvizeinél fogtak el egy szudáni (Szudán ebben az évben lett független Egyiptomtól) zászlóval közlekedő fegyverszállító hajót (Athos), amely Alexandria kikötőjéből indult és célállomása Algéria lett volna.

[20] Salgó *ibid* 24. o.

[21] Salgó *ibid* 24. o.

[22] Hászi-Meszúd és Edzsele térségében.

[23] Ezeket utána sok esetben követték megtorló akciók Izrael részéről.

[24] 1955. szeptember 27-én írta alá az első fegyvervásárlási szerződést Egyiptom és Szovjetunió (melyet csehszlovák közvetítéssel bonyolítottak le).

[25] Lefebvre *ibid* 27. o. és 56.o.

Az ürügyet – francia kezdeményezésre – Izrael Állam szolgáltatta. Izrael és Franciaország között már 1955 végétől szoros kapcsolat alakult ki, sőt 1956 elejétől megindultak a fegyverszállítmányok Izraelbe, és kezdetét vette egy nagyon határozott hadászati program (továbbá egyeztetések folytak egy nukleáris reaktor létesítéséről is).[26] Izrael már a válság kirobbanásakor biztosította a francia kormányt arról, hogy bármikor kész preventív háborúba kezdeni Egyiptom ellen. Így a franciák elvállalták a közvetítő szerepet az angolok és az izraeliek között, hogy kialakulhasson egy hármas szövetség a konfliktus – mindegyik félnek kedvező – megoldására.

A francia kezdeményezés Maurice Challe tábornok[27] nevéhez fűződik (Challe-scenárió), lényege pedig, hogy ha Izrael megtámadja Egyiptomot a Sínai-félszigeten, és fenyegetést színlelne a csatorna ellen, akkor ez Nagy-Britanniának és Franciaországnak ürügyet szolgáltatna arra, hogy elfoglalják a Szuezi-csatorna övezetét, természetesen azért, hogy szétválasszák az ellenfeleket és megvédjék a csatornát – vagyis, hogy a nemzetközi béke és biztonság védelmének érdekében lépjenek fel az ENSZ Alapokmányának megfelelően.

Az első találkozóra október 14-én került sor, ahol a brit és francia érdekek egyeztetéséről tárgyaltak fontolóra véve Izrael Egyiptom elleni támadásának lehetőségét is. [28] Az „ürügy" ötlete megnyerte Eden tetszését is, ugyanis akkorra az egyiptomi vezetés felmondta az 1950 májusában kötött Háromoldalú Deklarációt, ami az Egyiptom megtámadása esetén fennálló brit segítségről szólt. Az „ürügyet" illetően a brit vezetésnek csupán egyetlen dolog váltotta ki ellenszenvét az, hogy Nagy-Britannia egy szövetségbe kerüljön Izraellel, ráadásul egy arab állammal szemben. Selwyn Lloyd külügyminiszter október 16-ig New Yorkban tartózkodott, diplomáciai úton próbálja meg rendezni az ügyet – ENSZ keretek között. A franciák tervét meghallgatva Eden azonnal hazahívta külügyminiszterét.[29] Visszatérése után rögtön felvázolták neki a francia javaslatot, azonban lévén a hagyományosan arab-barát brit külpolitikának elkötelezett híve, a javaslatot elvből elutasította (Anthony Nutting, korábbi brit külügyminiszter mellett) – ennek ellenére Eden akarata valósult meg. Így Eden és Lloyd Párizsba repültek, hogy egyeztessenek a francia miniszterelnökkel Mollet-val és külügyminiszterével Pineauval. [30]

Október 16-án este, a párizsi Matignon Palotában (a miniszterelnök rezidenciáján) jött létre a találkozó. Legelőször a tárgyalásos úton folyó jelenlegi erőfeszítéseket vitatták meg, majd rátértek az izraeli akció lehetőségére. A francia fél tudakozódott a brit válaszlépésekről. A britek kifejtették, hogy egy – esetleges – Jordániát is célzó izraeli támadást semmiképpen sem tolerálnának, ellenben az egyiptomi részről amúgy is felmondott Háromoldalú Deklarációban foglaltaktól eltekinthetnek, tehát az Egyiptomot érintő támadást nem követné brit megtorlás.[31] A brit elvi egyetértés birtokában nem maradt más hátra, mint felvenni a kapcsolatot az izraeli vezetéssel, hogy létrejöhessen egyfajta informális brit– francia–izraeli együttműködés.

---

[26] Simon Peresz – későbbi izraeli miniszterelnök – 1953 és 1956 között folytatott tárgyalásokat a franciákkal egy nukleáris reaktor létesítéséről.

[27] A francia algériai haderők légierejének parancsnoka 1958 és 1960 között, majd 1961. április 21-én, egyike annak a négy tábornoknak, akik de Gaulle-t – Algéria-politikája miatt – megpróbálták megbuktatni.

[28] Október 14-én Challe tábornok és Albert Gazier (szociális ügyek minisztere, Christian Pineau külügyminiszter helyettese) Londonba utaztak, hogy ismertessék Edennel az „ürügyet".

[29] Idézi Shlaim, Avi (1997): *The Protocol of Sèvres, 1956: Anatomy of a War Plot* c. munkájában: *Interview with Sir Anthony Nutting*, London, 1997. március 12.

[30] Az „ürügyet" legmagasabb szinten október 16-án fogadták el Párizsban a brit miniszterelnök és Selwyn Lloyd külügyminiszter látogatása alkalmából - öt órán keresztül tartó tárgyalás után. (Lefebvre *ibid* 60. o.)

[31] Idézi Shlaim (1997): *ibid*: *Minute by Selwyn Lloyd*, *18 October 1956*, Public Record Office (PRO), London.

Izrael miniszterelnöke 1955 novemberétől újra – az Izrael alapító atyjának nevezett – David Ben Gurion lett, aki igen sokra értékelte a francia kezdeményezést, mert ezáltal Izrael nagyhatalmi szövetségest tudott szerezni (ráadásul kettőt) Egyiptom ellenében. Ugyanakkor némi gyanakvást táplált magában az angol vezetést illetően, mindezt a korábbi incidensekből és a két ország addigi kapcsolatából kiindulva (egyébiránt a Challe-tervet is „angol tervnek" tartotta). Többször felvetődött benne – és közvetlen környezetében – a kérdés, hogy vajon Nagy-Britannia nem fog-e szembefordulni Izraellel? Gyanakvását kizárólag egy személyes (francia közvetítés nélküli) találkozó lett volna képes megszüntetni.[32] A francia–brit egyeztetés hírét hallva, azonnal utasította Izrael párizsi nagykövetségét (Jacob Tsur nagykövetet), valamint Simon Pereszt (védelmi miniszterhelyettes, a Nemzetvédelmi Minisztérium főigazgatója), hogy lépjenek kapcsolatba a francia kormánnyal, s így a kétoldalú egyeztetést bővítsék háromoldalúvá.[33] A francia vezetés megértve Ben Gurion félelmét, azt javasolta, hogy személyesen jöjjön el Párizsba, ahol a brit kormány képviselőivel tud majd egyeztetni. Az izraeli delegáció október 22-én érkezett meg Sèvres-be[34].

4. A Sèvres-i találkozó[35] (1956. október 22–24.)

4.1.Az első nap Sèvres-ben

A tárgyalássorozatot teljes titoktartás kísérte. A konferencia végén készített dokumentum brit másolata megsemmisült, a francia példány elveszett, az izraeli példány viszont mindmáig megtekinthető az utolsó éveiben Ben Gurion otthonául szolgáló Sde Bókerben létrehozott archívumban.

Az első ülés október 22-én délután 4 órakor kezdődött, ekkor még a brit küldöttség nélkül. A gyűlést a két miniszterelnök nyitotta meg. Először Ben Gurion beszélt az országát ért állandó fenyegetésekről, fidajíín betörésekről, majd felsorolta katonai, politikai és erkölcsi ellenveté-

---

[32] Idézi Shlaim (1997): *ibid*: *Interview with Colonel Mordechai Bar-On*, Ditchley Park, 1996. december 8.

[33] Idézi Shlaim (1997): *ibid*: Roger Louis and Roger Owen (1989): *Suez 1956: the crisis and its consequences* Clarendon Press, Oxford, 149-151.o.

[34] A delegációt Ben Gurion (aki ekkor miniszterelnök és védelmi miniszter is volt egy személyben), Mose Dajan (az izraeli hadsereg vezérkari főnöke), Peresz (védelmi miniszterhelyettes, vagyis a Nemzetvédelmi Minisztérium főigazgatója), Arthur Ben Nathan (Izrael majdani franciaországi nagykövete), valamint Joseph Nahmias (Ben Gurion személyes képviselője) alkotta.

[35] A találkozóról részletesen lásd Shlaim, Avi (1997): *The Protocol of Sèvres, 1956: Anatomy of a War Plot* című munkáját. A szerző legfontosabb forrásként a következőket jelölte meg: Bar-On, Mordechai (1991): *Etgar ve-tigra* (Challenge and Quarrel), The Ben-Gurion Research Center, Sede-Boker; Bar-On, Mordechai (1994): *The Gates of Gaza: Israel's road to Suez and back*, *1955-1957*, St Martin's Press, New York; Kyle, Keith (1991): *Suez*, Weidenfeld and Nicolson, London.; Logan, Donald (1986): 'Suez*: Meetings at Sèvres, 22-25 Oct. 1956*' - published as '*Collusion at Suez'*, Financial Times, 1986. január 2.; Nutting, Anthony (1957): *No end of a lesson: the story of Suez*, Constable, London.; Pineau, Christian (1976): *Suez 1956*, Robert Laffont, Párizs.; Dayan, Moshe (1976): *Story of my life*, Weidenfeld and Nicolson, London.; Lloyd, Selwyn (1978): *Suez 1956: a personal account* Jonathan Cape, London.; Thomas, Abel (1978): *Comment Israël fut sauvé: les secrets de l'expédition de Suez*, Albin Michel, Párizs; Evron, Yosef (1965): *Beyom sagrir: Su'etz me'ahorei hakla'im* (In Stormy Days: Suez Behind the Scenes), Ot Paz, Tel Aviv.; Peres, Shimon (1995): *Battling for peace: memoirs*, Weidenfeld and Nicolson, London.; Troen, Selwyn Ilan and Shemesh, Moshe eds. (1990): *The Suez-Sinai Campaign: retrospective and reappraisal* (Ben Gurion's diary - the Suez-Sinai Campaign), Frank Cass, London. 289-332.o.; További tanulmány a sèvres-i találkozóról: Bar-On, Mordechai (2006): *Three days in Sèvres*, History Workshop Journal, Issue 62, 172-186. o.

seit az „angol terv" iránt. Ezeknek lényege először is az volt, hogy a katonai akcióban az újonnan létrejött Izrael agresszorként tűnne fel, míg az angolok és franciák a közel-keleti béketeremtő pozícióban tündökölnének. Másodszor pedig felvetődött az a probléma, hogy az izraeli városok könnyen válhatnak az egyiptomi bombázások célpontjaivá. Ugyanakkor javasolt egy másik elképzelést, mely az egész Közel-Keletet átrendezéséről szólt.[36] Jordániát nem tartotta életképes független államnak, így felvetette, annak felosztását, vagyis, hogy a Keleti Partot – ahová a palesztin menekültek letelepedhetnének – csatolják Irakhoz, míg a Nyugati Part Izraelhez kerülne, mint félig autonóm régió. Támogatta, hogy Libanon egy teljesen keresztény arabok lakta országgá váljon, azáltal, hogy Izrael kiterjesztené határát a Litani folyóig, így megszűnne Libanon problémája a déli területen lakó muszlimokkal. A Szuezi-csatornának nemzetközi státuszt javasolt, míg az Akabai-öböl és a Tirán-szoros izraeli kontrol alá kerülne, biztosítva ezzel a hajózás szabadságát. Terve megvalósulásának elsődleges feltételét a Nasszer-rezsim megdöntésében látta, melyet egy Nyugat-barát rezsimmel váltana fel, amely képes lenne az Izrael Állammal való béke megkötésére is. Elképzelése szerint a Közel-Kelet újrarendezése a Nyugati hatalmakat is pozitívan érintené: a britek számára közel-keleti befolyásuk helyreállítását jelentené Irakban és Jordániában – továbbá biztosítaná az olajhoz való könnyű hozzáférésüket is, a franciák számára pedig libanoni befolyásuk helyreállítását, valamint algériai problémáik megszűnését is – mindezt Nasszer eltávolításán keresztül.

A francia kormányfő válasza először is az volt, hogy nem tűrnek el egy újabb holocaustot. Ben Gurion „Nagy Tervére" pedig azt felelte, hogy ha már félreállították az egyiptomi diktátort, azután már meglesz a lehetőség egy békekonferencia összehívására a Közel-Kelet ügyében. A további tervezéseket még korainak minősítette. A konferencia célját pedig abban jelölte meg, hogy megtudják, az angolok hajlandóak-e az egyiptomi beavatkozásra egy francia-izraeli szövetség mellett. Ezután érkeztek meg a Nagy-Britannia képviseletében Selwyn Lloyd külügyminiszter és Donald Logan, Lloyd személyi titkára. A légkör hűvösebbé vált, és megkezdődött az alkudozás. Bár úgy tűnt Lloyd a tárgyalások sikerességében reménykedett, szembetűnő volt attól való vonakodása, hogy Nagy-Britannia egy olyan szövetségnek legyen részese, ahol Izrael is ott van. Azt is megemlítette, hogy most ugyan egy katonai akcióról folyik a vita, de ugyanakkor a britek egyeztetésbe kezdtek az egyiptomi külügyminiszter Mahmoud Fawzi-val is – a válság diplomáciai megoldására.[37] Kijelentette, hogy az a háromoldalú katonai akció, melyhez Eden október 16-án beleegyezését adta, nem történhet meg úgy, hogy a kormány nem támogatja azt teljes mértékben. Vagyis Izrael 72 óráig teljesen egyedül maradna, amikor is Nagy-Britannia ultimátumot küldene neki, ami azt jelentené, hogy Izrael az agresszor. Izrael természetesen nem akart az agresszor szerepében feltűnni. Az egyetlen bíztató ellenben Lloyd beszédében az volt, hogy kormánya egyöntetűen a Nasszer rezsim megbuktatását kívánta. Meghatározta, hogy bármely szövetségi katonai művelet csak és kizárólag a csatorna visszahódításáért és Nasszer megbuktatásáért történhetne.[38]

A konferencia tárgyára térve Ben Gurion azt javasolta, hogy készítsenek egy egyezményt arról, hogy mindhárom ország egyszerre megtámadja Egyiptomot, valamint, hogy a Brit Légierő semmisítse meg az egyiptomi légierőt, mielőtt még az izraeli csapatok előrenyomulnának, máskülönben az egyiptomiak izraeli városokat kezdenék bombázni. Lloyd megértette Ben Gurion aggályát, de visszautasította bármely direkt együttműködés lehetőségét Izraellel, vagyis kijelentette, hogy az Egyiptom megtámadását célzó izraeli–francia–brit egyezmény lehetetlen. Csakis azt a francia javaslatot volt hajlandó támogatni, ha Izrael megtámadja Egyiptomot, akkor Nagy-Britannia és Franciaország a csatorna megvédése érdekében avatkozna be.[39]

---

[36] Idézi Shlaim (1997): *ibid: Ben-Gurion's diary*, 1956. október 17.

[37] Idézi Shlaim (1997): *ibid:* Lloyd, Selwyn (1978)*: Suez 1956*, 153-163. o., valamint Mahmoud Fawzi (n.d): *Suez 1956: an Egyptian perspective*, Shorouk International, London, chapter 5.

[38] Idézi Shlaim (1997): *ibid:* Lloyd, Selwyn (1978)*: ibid* 181-185. o.

[39] Idézi Shlaim (1997): *ibid:* Lloyd, Selwyn (1978)*: ibid* 181-185. o.

Ebben a kritikus pillanatban, Ben Gurion egy új javaslatot (Dajan ötletét) mutatta be, amelyben elfogadta ugyan Izrael agresszori szerepét, de csökkentette annak „árát". A terv szerint Izrael egy megtorló támadást hajtana végre a csatorna közelében, ezután megérkezne az ultimátum az egyiptomi kormányhoz, hogy vonják ki csapataikat a csatorna övezetéből, valamint egy felhívás Izraelnek, hogy ne közelítsen a csatornához. Amennyiben Egyiptom visszautasítaná az ultimátumot, akkor a britek megkezdenék az egyiptomi repülőterek bombázását. Lloyd elfogadta ezt – fenntartva azt az álláspontját, hogy csakis egy valódi háborús ok legalizálná a brit-francia beavatkozást. Az akció időbeosztását újravizsgálva Lloyd arra a következtetésre jutott, hogy az izraeli támadások (az ún. „D-nap") és a szövetségesek intervenciója közötti időszak lecsökkenne a két napról 36 vagy 24 órára. A kritikus órák problémájának „áthidalására" a franciák megígérték, hogy megvédik Izrael légterét az izraeli és ciprusi katonai bázisaikról. Lloyd visszautasította, hogy a ciprusi bázisról történjen meg Izrael városainak védelme (mert az azt jelentené, hogy Nagy-Britannia Izrael mellett áll egy arab országgal szemben), de nem gördített akadályt az elé, hogy az izraeli bázisaikat használják a franciák. Azonban csak a brit ciprusi bázis rendelkezett azokkal a nehézbombázókkal (Royal Air Force/RAF) nehézbombázói), amelyek képesek voltak végrehajtani ezt az akciót.

A megbeszélés Lloyd hazautazásával ért véget, aki a Kabinet hozzájárulását tűzte feltételül a RAF bombázóinak bevetésére.[40] Ugyanakkor Pineau is Londonba utazott másnap délután – ugyanis a francia–izraeli delegáció félt attól, hogy Lloyd esetleg más színben tüntetné fel Izraelt –, hogy személyesen találkozzon Edennel.[41]

4.2. A második nap Sèvres-ben

Október 23-án, kedden volt a konferencia második napja. A brit delegáció hazautazásával a légkör sokkal barátságosabb lett. A franciák továbbra is keresték a bit-francia intervenciót legalizáló ürügy más formáit. Challe tábornok felvetette azt az ötletet, hogy Izrael szimuláljon egy egyiptomi légi támadást Bersheba felett, és ez szolgálhatna jogcímként az intervencióra. Az izraeli delegáció elutasította ezt a felvetést, Ben Gurion pedig, személy szerint azt válaszolta, hogy „az egyetlen amit nem tehet meg, az az, hogy hazudik a világnak". A franciák bocsánatot kértek az izraeliektől. A kialakult feszült légkör feloldására a franciák elmondták, hogy a köztársasági elnökkel – René Coty-val – tartott megbeszélést követően eldöntötték: hivatalos garanciát adnak Izraelnek, a három ország végső megegyezéséről, valamint Bourgès-Maunoury felajánlott egy katonai garanciát is, vagyis az izraeli bázisokon állomásozó légi és tengeri erőiket az izraeli tengerpart megvédésére. Ezután a két delegáció magánegyeztetésekre vonult vissza.

Ben Gurion átgondolta az egész ügyet. Párizsba jövetelének elsődleges célja a franciákkal való szoros szövetség kialakítása volt. Dajan felkereste Ben Guriont a legutóbbi javaslatnak átdolgozott variánsával, vagyis, hogy egy ejtőernyős csapat behatol mélyen a Sínai-félszigetre, a Mitla-hágóig, ami körülbelül harmincmérföldnyire volt a Szuez-csatornától, és a nyugat felé nyomuló dandárral együtt így tényleges háborús okot provokálnának, ami biztosítaná az angol-francia intervenciót 36 órával később. Ben Gurion utasította Dajant, hogy mint „nem hivatalos" állásfoglalásukat, mutassa be ezt a sémát a francia külügyminiszternek, hogy azt Londonban ismertethesse. Tudták a franciák és az izraeliek is azt, hogy ha Pineau „üres kézzel" tér vissza, ez az egész konferencia sikertelenségét vonná maga után.

Pineau - a Dajan által készített „hat plusz kettő" pontban - ismertette Izrael minimum feltételeit, melynek legutolsó pontja Ben Gurion speciális kívánságát mondta ki, azt, hogy Izrael

[40] Idézi Shlaim (1997): *ibid: Interview with Sir Donald Logan*, Suez Oral History Project, Liddell Hart Centre for Military Archives, King's College, London

[41] Idézi Shlaim (1997): *ibid: Ben-Gurion's diary*, 1956. október 22.

állandó jelleggel állomásoztathassa csapatait az annektálandó Sínai-félsziget. területén, hogy ezáltal biztosítani tudja az Eilat-öbölben is a hajózás szabadságát, és hogy megvédhesse magát az Egyiptomi katonai bázisoktól. Ehhez kérte Nagy-Britannia és Franciaország támogatását, vagy legalábbis azt, hogy ne támasszanak ellenvetést a terv ellen.

Ezután a két delegáció tagjai összegyűltek – Pineau utazásának sikerességét remélve –, és különböző témákat vitattak meg, mint például Franciaország észak-afrikai problémáit, vagy a Sínai-félszigeten fellelt olaj készleteket.

Pineau Londonba érkezése után Lloyddal együtt kihallgatáson vett részt Edennél, amelyen senki más hivatalos személy nem volt jelen.[42] A nyolc pontos feltételt tartalmazó francia tervet hallgatva Eden beleegyezését adta még az Izraelt illető támogatásokhoz is.[43] Lloyd maga nem tudott visszamenni Sèvresbe tárgyalásokat folytatni, helyette Patrick Deant – a Külügyminisztérium államtitkár-helyettesét – küldték, ugyanakkor Lloyd kijelentette Pineau-nak írt külön levelében, hogy nem Nagy-Britannia kérte Izrael segítségét, hanem a tárgyalások csupán arról szóltak, hogy ha bizonyos események bekövetkeznének, azokra milyen brit reakciók lennének várhatóak.[44]

4.3. A harmadik nap Sèvresben

Patrick Dean október 24-én kora reggel magánmegbeszélésen jelentkezett Edennél, aki kifejtette előtte a brit álláspontot, vagyis, hogy Nasszer hatalmas veszélyt jelent Nagy-Britannia közel-keleti pozíciójára nézve, valamint azt – anélkül, hogy részletekbe ment volna –, hogy Izrael és Franciaország osztja ezt a véleményt, és szükségessé válhat, hogy a három ország katonai lépéseket tegyen, ha a csatorna integritását bármilyen atrocitás érné, például egy esetlege kitörni készülő egyiptomi-izraeli háború esetén. Elmagyarázta, hogy csak és kizárólag abban az esetben lehetséges brit katonai akcióról beszélni, ha Izrael átlépi határait, és a csatorna ténylegesen veszélybe kerül. Ha a tárgyaló felek ezt nem fogadnák el, akkor Nagy-Britannia semmilyen katonai tervben nem vehet részt. Továbbá elmondta, hogy mivel háborús dolog van készülőben, ezért az egész tárgyalást teljes titokban kell tartani.[45]

Ugyanazon a reggelen Sèvresben Ben Gurion végleges döntést hozott: – morális ellenvetései ellenére – elfogadja az „izraeli ürügyet".[46] Dajannal és Peresz-szel átbeszélték a Sínai-félszigetre való behatolás lépéseit – térkép hiányában egy cigaretta dobozon vázolva fel azt.[47] Pineau délután 3-kor érkezett meg Londonból, és azonnal ismertette a két delegációval Eden álláspontját, vagyis, hogy elfogadta a hat pontos tervet – ami végül is a *Sèvres-i protokoll* alapja lett. Az első pont szerint Izrael támadást kezdeményez a Sínai-félszigeten, de – francia és brit javaslatra – ennek kapcsolatban kell lennie a Szuezi-csatornával. A második pont azt mondja ki, hogy Izrael, a csatorna veszélyeztetésével, valódi háborús okot szolgáltat a brit és francia beavatkozáshoz. Harmadszor, Nagy-Britannia és Franciaország légiereje akcióba kezd az izraeli támadás után 36 órával. Negyedszer, az izraeli támadás („D-nap") utáni napon, a francia és brit kormány Egyiptomnak és Izraelnek elküld egy ultimátumot – vagy felhívást – hogy fejezzék be a harcászati cselekményeket, valamint Egyiptom adja át a csatorna területét francia-brit erőknek, a szabad forgalom fenntartása érdekében. Az ötödik pont kimondja, hogy az izraeli városok védelme érdekében – a támadás napja és a szövetségi intervenció kö-

[42] Idézi Shlaim (1997): *ibid*: *Minute by Selwyn Lloyd*, *24 October 1956*, Public Record Office (PRO), London.
[43] Idézi Shlaim (1997): *ibid*: Nutting, Anthony (1957): *ibid 104.o.*
[44] Idézi Shlaim (1997): *ibid*: Lloyd, Selwyn (1978)*: Suez 1956*, 186.o.
[45] Idézi Shlaim (1997): *ibid*: Dean, Patrick (1986): *Memorandum*.
[46] Idézi Shlaim (1997): *ibid: Ben-Gurion's diary*, 1956. október 24.
[47] Idézi Shlaim (1997): *ibid:* Dayan, Moshe (1976): *Story of my life, 189-191.o.*

zötti időszakban – Franciaország az Izraeli Légierő gépének álcázva, francia vadászrepülőgépeket küld. Végezetül a támadás napját („D-nap") 1956. október 29.-ben határozták meg.[48]

Délután fél ötkor megérkezett a brit képviselet, Partick Dean és Donald Logan személyében. Ismertették velük a hat pontos megállapodást, valamint Ben Gurion kifejtette a „plusz kettő" pontot is. Először is, kéri Nagy-Britanniát, hogy tartózkodjon a Nagy-Britannia-Jordánia közötti 1946-os szerződés teljesítésétől (vagyis a katonai segítségnyújtástól, abban az esetben, ha Irak vagy Jordánia megtámadná Izraelt) – viszonzásul azért az izraeli ígéretért, hogy Izrael nem fogja megtámadni Jordániát. Másodszor pedig, Franciaország és Nagy-Britannia kormánya ne vonja kétségbe Izrael területi igényeit a Sínai-félszigeten – ezáltal biztosítva Izrael szabad hajózáshoz való jogát az Eilat-öbölben is.

A brit hivatalnokok hatásköre azonban nem terjedt ki e két utolsó ponttal kapcsolatos döntéshozatalra – az Ő megbízatásuk lényege abban teljesedett ki, hogy kipuhatolják, hogy vajon Izrael képes-e tényleges casus bellit szolgáltatni a brit-francia beavatkozáshoz. Dajan ugyanazon a cigaretta dobozon bemutatta az izraeli hadművelet fontosabb állomásait – természetesen kihagyta belőle katonai titkaikat –, valamint a mozgósítandó erőik, és a helyszínek ismertetésével biztosította az angol felet arról, hogy Izrael készen áll a beavatkozáshoz szükséges ürügy szolgáltatására.

Végül Ben Gurion kezdeményezte, hogy foglalják írásba azokat a legfontosabb döntéseket, melyeket a konferencia során sikerült meghozni.[49] A vázlatkészítő bizottság (francia és izraeli hivatalnokok), a szomszédos konyhai szobában kezdte meg a nagy munkát, egy preambulumot is csatolva az egyezményhez. A jegyzőkönyv nyelve – mint a nemzetközi diplomáciáé általában – a francia volt. Este 7 órára elkészült a legépelt dokumentum.

A brit képviselet tanácskozásra vonult félre – nem rendelkeztek ugyanis előzetes felhatalmazással egy ilyen egyezmény aláírására. Mivel a jegyzőkönyv puszta összegzése volt az eddig egyeztetett katonai akcióknak és reakcióknak, Donald Logan javasolta annak aláírását. Hasznosnak vélte, hogy Izraelnek a csatorna elleni akciótervezetét dokumentumban rögzítették, így azt prezentálni tudják Edennek is. Ha viszont visszautasítanák az aláírást, akkor az csak növelné a britek elleni gyanakvást mind az izraeli, mind pedig a francia oldalon. Dean beleegyezett a jegyzőkönyv aláírásába, ám a végleges döntést kormánya jóváhagyásának tartotta fenn.[50] A francia küldöttség Franciaország – az izraeli küldöttség pedig Izrael nevében írta alá. Ben Gurion saját tárcájába tette az aláírt dokumentum izraeli példányát.

A vázlatkészítés alatt két magánbeszélgetésre is sor került az izraeli és a francia vezetők között. Az egyik a két miniszterelnök – Ben Gurion és Mollet – között: az izraeli kormányfő a Sínai-félsziget nyugati és déli területén talált olajlelőhelyekről beszélt. Javasolta egy csővezeték létrehozását a félsziget és Haifa között. Mollet udvarias érdeklődést mutatott az ügyben.[51]

A másik beszélgetés Peresz valamint Mollet és Bourgès-Maunoury között zajlott – egy nukleáris reaktor létesítéséről Izrael déli területén (Dimónában), valamint szóba került Izrael természetes urániummal való ellátásának támogatása is. Az elvi egyeztetés egy kisméretű – polgári célú – nukleáris reaktor létrehozásáról már 1956. szeptember 21-én, vagyis egy hónappal a sèvres-i találkozó előtt megtörtént. A nukleáris energia termelése volt Ben Gurion nagy álma, ugyanis szerinte Izrael ezzel léphet át a fejlett gazdaságú országok közé. Ugyanakkor egy szó sem esett arról, hogy katonai célra is felhasználnák a nukleáris energiát – ám Ben Gurion végső célja: nukleáris fegyverek gyártása volt. Úgy vélte, hogy ez a legfőbb biztosítéka Izrael Ál-

[48] A támadás napjának kitűzése és a magyarországi események összefüggéséről lásd. Salgó, László (1986): *A szuezi háromszög 1956.* c. könyvét.

[49] Idézi Shlaim (1997): *ibid: Ben-Gurion's diary*, 1956. október 25.

[50] Idézi Shlaim (1997): *ibid*: Lloyd, Selwyn (1978)*: Suez 1956*, 188.o.; Logan, Donald (1986): 'Suez*: Meetings at Sèvres, 22-25 Oct. 1956*'; Dean, Patrick (1986): *Memorandum.*

[51] Idézi Shlaim (1997): *ibid: Ben-Gurion's diary*, 1956. október 25.

lam életben maradásának, és annak, hogy nem következik be történetében egy újabb holocaust.[52] (Visszatekintve az elmúlt évtizedek eseményeire – igaz ugyan, hogy Izrael nem deklaráltan rendelkezik ilyen fegyverekkel – Ben Gurion célja érthető és reális volt.)[53]

Ugyanakkor hiba lenne arra a következtetésre jutni, hogy Izrael azért vállalta volna el az Egyiptom elleni háborúban való részvételt, mert ez volt az atomenergiához való jutásának az ára – ez a reaktor csupán egy bónusz volt számára.[54]

4.4. A sèvres-i találkozó értékelése

A konferencia célját illetően nem marad semmi kétség – habár különböző érdekek miatt – az alapvető szándéka Nasszer elnök megbuktatása volt. A Jegyzőkönyv pedig egy olyan dokumentum, ami pontos leírást ad Egyiptom – a három ország általi – együttes megtámadásáról.

A franciák képviselték legkövetkezetesebben a katonai akció indítása melletti szándékukat. Francia szemszögből nézve, Nasszer az algériai felkelést támogatta, és a Szuezi-csatorna államosítása (továbbá Alexandria kikötőjében az Athos hajón talált számos fegyver) legalizálta számukra a támadás megindítását. Nekik nem volt szükségük ürügyre, csupán brit szövetségeseik miatt – akik nem akarták azt a látszatot kelteni, hogy az arabokkal szemben Izraelt támogatják – vállalták azt, hogy az egész ügy kapcsán, mint közvetítők lépnek fel Izrael és Nagy-Britannia között – cserébe Egyiptom megtámadásáért.[55]

A brit álláspontot Eden alakította, aki elkötelezte ugyan magát a katonai akcióra, de csak titokban volt hajlandó Izraellel szövetségre lépni – és csakis egy háború erejéig. Pártatlannak akarta feltüntetni Nagy-Britanniát az izraeli-egyiptomi viszonyban. Ezt viszont – mivel később fény derült a titkos tárgyalásokra – nem sikerült elérnie – még a Jegyzőkönyv megsemmisítésével sem.[56]

Izraeli oldalról nézve a fő döntéshozó maga Ben Gurion volt, tőle származott a háromoldalú egyeztetés ötlete is. Nem akarta a Szuezi-csatornát megtámadni, nem akarta, hogy Izrael agresszorként tűnjön fel a világ szemében, de mivel ez volt az egyetlen esélye arra, hogy országának nyugati szövetségeseket szerezzen – belement a dologba. Tudta, hogy nem egyenlő partnerként lesz jelen országa ebben az egyezményben, de legalább csatlakozhat hozzájuk. Tőle származott a *Protokoll* ötlete is; ez az ő szemszögéből egy katonai paktum volt arról, hogy a közös ellenséggel szemben a két nagyhatalom Izraellel együtt lép fel. Ugyanakkor csak ezen a dokumentumon keresztül vélte biztosítva látni azt, hogy Nagy-Britannia nem fog szembefordulni Izraellel. Ben Gurion kételkedett a brit kormány beleegyezésében is, noha [57] Eden – október 25-i dátummal – írt egy megnyugtatónak szánt levelet Mollet-nak: „Őfelsége kormányát tájékoztatták az október 22-től 24-ig Sèvres-ben lezajlott tárgyalásokról. Megerősítjük, hogy abban a helyzetben, melyet megfontoltunk, a közös elhatározásnak megfelelően fogunk cselekedni.” [58]

Ezt a levelet Guy Mollet saját levelével együtt elküldte Ben Gurionnak:

„Kedves Miniszterelnököm!

---

[52] Idézi Shlaim (1997): *ibid:* Peres, Shimon (1995): *Battling for peace: memoirs, 130.o.*

[53] 1957 szeptemberében Bourgès-Maunoury miniszterelnöksége alatt, Franciaország leszállította a nukleáris reaktorhoz szükséges anyagokat, felszereléseket, amely kétszeresen nagyobb kapacitású volt, mint amiben előzetesen megegyeztek (Idézi Shlaim (1997): *ibid:* Melman, Yossi: *A royal present*, *Ha'aretz*, 11 Oct. 1992).

[54] Idézi Shlaim (1997): *ibid: Interview with Colonel Mordechai Bar-On.*

[55] Lefebvre *ibid* 80-87.o.

[56] Lefebvre *ibid* 87-91.o.

[57] Idézi Shlaim (1997): *ibid: Ben-Gurion's diary*, 1956. október 24.

[58] Lefebvre *ibid* 77.o.

Megerősítem Önnek, hogy a francia kormány egyetért a Sèvres-ben lefolytatott tárgyalások eredményeivel és a határozat végső szövegével.

Másrészt levelet kaptam Sir Antony Edentől, amelyben megerősíti a brit kormány beleegyezését. Az Ön személyes tájékoztatására küldök egy fénymásolatot az említett levélről.

Biztosítom Önt, kedves miniszterelnököm, az Ön iránti legszívélyesebb érzéseimről." [59]

Október 26-án kelt levelében Ben Gurion válasza *Guy Mollet-nek:*

„Kedves Miniszterelnököm!

Megkaptam 1956. október 26-i levelét, amelyben megerősíti, hogy a francia kormány egyetért a sèvres-i tárgyalások eredményével és az 1956. október 24-i határozat szövegével.

Másrészt tájékoztat engem arról, hogy kapott Sir Antony Edentől egy levelet, amelyben megerősíti a brit kormány beleegyezését.

Nagyörömmel tájékoztatom Önt arról, hogy az izraeli kormány is egyetért a sèvres-i tárgyalások eredményével és az 1956. október 24-i határozat szövegével.

Biztosítom Önt, kedves miniszterelnököm, az Ön iránti legszívélyesebb érzéseimről." [60]

Október 24-én (amikor Egyiptom is aláírt Szíriával és Jordániával egy kölcsönös segítségnyújtási szerződést) Moshe Dajan parancsot adott az elsőfokú részleges mozgósításra, 28-án pedig elrendelte az általános mozgósítást. Október 29-én – a Jegyzőkönyv értelmében – megindultak az izraeli csapatok.

5. A végjáték

A hadműveleteket végrehajtották, azonban nem számítottak az Egyesült Államok és az Szovjetunió – a katonai intervenciót elítélő – válaszára. Az USA-t sértette az, hogy engedélye nélkül hajtottak végre szövetségesei – köztük Izrael is – katonai akciót. Továbbá, – ekkor még – kiállt amellett az elv mellett, hogy vitás nemzetközi kérdéseket nem lehet fegyveres erővel megoldani. Így 24 órával az izraeli támadást követően – október 30-án –, javaslatot nyújtott be a Biztonsági Tanácsnak, hogy rendelje el „az izraeli csapatok teljes kivonását a fegyverszüneti határok mögé". Az ENSZ BT-ben várható brit és francia vétó miatt ugyanakkor az ügyet az ENSZ Közgyűlés elé (ld. 377A. sz. határozat)[61] vitte Eisenhower, ahol a vétójog már nem volt érvényes. November 2-án az ENSZ Közgyűlés elsöprő többséggel megszavazta az ellenségeskedés beszüntetését (997.sz. határozat). [62] A november 3-4-i és november 5-i ülésen döntés született (999. és 1000.sz. határozat) az ENSZ békefenntartó erőinek a csatorna övezetébe küldéséről. Az Egyesült Államok pedig ezen határozatok gyors végrehajtása mellett tette le a voksát.

A Szovjetunió november 5-én (24 órával azután, hogy a szovjet hadsereg megkezdte a magyar forradalom leverését) jelent meg – Egyiptom védelmezőjeként – a nemzetközi porondon. Sepilov külügyminiszter levelet intézett a Biztonsági Tanács elnökéhez,[63] Bulganyin miniszterelnök pedig táviratot küldött Edennek, Mollet-nek és Ben Gurionnak,[64] melyekben rakéta-

[59] Lefebvre *ibid* 78.o.
[60] Lefebvre *ibid* 78.o.
[61] 'Uniting for Peace' – „Egyesülés a békéért" (3 November 1950) - Emergency Special Sessions (Rendkívüli Különleges ülés)
[62] 1st Session - Middle East [Convened by the Security Council on 1-10 November 1956] http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/3354&Lang=E
[63] Lefebvre *ibid* 113.o.
[64] Lefebvre *ibid* 113-114.o.

fegyverek bevetésével fenyegette meg mindhárom országot, továbbá kijelentette, hogy „Eltökélt szándékunk, hogy szétzúzzuk az agresszorokat és helyreállítsuk a békét a Közel-Keleten”. [65]

November 7-én, miután létrejött a brit–francia fegyverszünet, az ENSZ Közgyűlése egy olyan afro-ázsiai javaslatot vitatott meg, mely szorgalmazta az Egyiptom területén állomásozó valamennyi külföldi haderő kivonását – vagyis Izrael sem tarthatta meg a térségben megszerzett pozícióit. Ezt a javaslatot 65 szavazattal, 1 ellenszavazattal (Izrael), és 10 tartózkodás mellett (például Franciaország, Nagy-Britannia, Luxemburg, Laosz, Belgium) elfogadták (1001.sz. határozat).

Így november 8-án – amerikai nyomásra – Izrael elfogadta, hogy kiüríti a Sínai-félszigetet. November 9-én Egyiptom hozzájárult ahhoz, hogy területére nemzetközi haderő települjön, így november 10-re az ENSZ Rendkívüli Közgyűlése munkáját be is fejezte.[66]

Befejezés

Felmerül a kérdés, hogy lett-e egyáltalán – és ha igen, akkor ki a nyertese ennek a háborúnak. Franciaország szempontjából egyértelmű a nemleges válasz, ugyanis nem sokkal ezután Algériában kitört a polgárháború, melynek eredményeként Algéria függetlenné vált. Nagy-Britanniában Edennek le kellett mondania kormányfői posztjáról. Továbbá az Egyesült Királyság végleg elvesztette közel-keleti befolyását.

A kialakult helyzet mindkét ország számára nyilvánvalóvá tette addigi hagyományos nagyhatalmi pozíciójuk megszűnését, valamint azt, hogy ezután választhatnak, hogy az USA alávetettjeiként vagy pedig külön úton járva próbálnak meg a nemzetközi világrendszert vezető országok szűk csoportjában megmaradni.

Izrael, amely „elvesztette a béketárgyalásokat visszautasító szomszédja ellenében szerzett morális előnyét azzal, hogy hagyta magát a kolonializmus eszközeként felhasználni”,[67] ugyanakkor (nemzetközi garanciákon keresztül) 10 évre – a következő arab-izraeli háborúig – jogot szerzett a Szuezi-csatorna, valamint az Akabai-öböl és a Tirán-szoros használatára.

Egyiptom a háborút elvesztette ugyan, de politikai győzelmet tudott aratni (ld. arab nacionalizmus). Az 1960-70-es években azonban elvesztette jelentős befolyásolási pozícióját a Szuezi-csatornát illetően, ugyanis a hajózási technológia fejlődésével a csatorna (méretei miatt) alkalmatlanná vált a hatalmas szállító-tankerhajók számára.

Az Amerikai Egyesült Államok – aki a fejlődő világ vezetőjévé akart válni – hamarosan vesztett népszerűségéből, ugyanis az el nem kötelezett országok többsége nem azt látta a szuezi-válság végkifejletében, hogy az USA Nasszert támogatta, hanem azt, hogy a két szuperhatalom egymás elleni kijátszásával hatalmas eredményeket lehetett elérni.

A Szovjetunió ugyan tovább növelte befolyását az el nem kötelezett országok „taktikázása” kapcsán a térségben, és diplomáciai sikert könyvelhetett el, de ennek következménye lett az Eisenhower-doktrína meghirdetése, amely a „közel-keleti régiónak nyújtandó gazdasági és katonai segítséget, illetve a kommunista agresszió elleni védelmet foglalja magában.”[68] Ennek értelmében történik néhány évvel később az amerikai beavatkozás Libanonban, valamint az USA belépése a Vietnami-háborúba – szakítva ezáltal azzal az antikolonialista politikájával,

[65] Kissinger *ibid* 532. o.
[66] Lefebvre *ibid* 121.o
[67] Kissinger *ibid* 529. o.
[68] Kissinger *ibid* 538. o.

mellyel visszautasította az 1956-os szuezi-válságba való katonai beavatkozás lehetőségét a britek és franciák oldalán.

Mellékletek

1. sz. melléklet.

Az ENSZ BT 118. sz. határozata (részletek) [69]

Általános rész:

„1. A csatornán átvezető forgalom szabad és nyitott lesz közvetlen vagy közvetett megkülönböztetés nélkül politikai és technikai tekintetben egyaránt.

2. Tiszteletben fogják tartani Egyiptom szuverenitását.

3. A csatorna működése nem fog egyetlen állam politikája alá sem tartozni.

4. Egyiptom és a használók között szerződés fogja meghatározni a vámok és költségek megállapításának módját.

5. A beszedett összegek megfelelő arányát a csatorna felújítására fogják fordítani.

6. Vita esetén a Szuezi-csatorna Társaság és az egyiptomi kormány között függőben levő ügyeket olyan választottbíróság fogja rendezni, amelynek hatásköre és feladata világosan meg lesz határozva, s ugyanekkor intézkedéseket fognak előirányozni a megfelelő összegek befizetése érdekében”

2. rész:

„… a Szuezi-csatorna Használóinak Szövetsége megkapta a jogot a résztvevő országokhoz tartozó hajók által fizetett illetékek beszedésére, és az illetékes egyiptomi hatóságoknak együtt kell működniük vele, hogy biztosítsák a csatorna kielégítő működését valamint a szabad és nyitott átkelést a csatornán az 1888-as egyezménynek megfelelően…”

[69] A szöveg első részét egyhangúlag elfogadta a Biztonsági Tanács. A második rész ellen a Szovjetunió vétót emelt. Lefebvre *ibid* 50-51. o.

2. sz. melléklet[70]

A Sèvres-i protokoll

„A Sèvres-ben 1956. október 22-től 24-ig az Egyesült Királyság, Izrael Állam és Franciaország képviselői között lezajlott tárgyalások eredménye a következők:

1. 1956. október 29-én este az izraeli erők nagyszabású hadműveletet indítanak az egyiptomi erők ellen abból a célból, hogy másnapra elérjék a csatorna övezetét.

2. A brit és francia kormány konstatálván ezeket az eseményeket, október 30-án egy-egy felhívást intéznek egyidejűleg az egyiptomi és az izraeli kormányhoz, amely az alábbi fő pontokat tartalmazza:

A – az egyiptomi kormányhoz intézett felhívásban:

a, minden háborús cselekmény leállítása,

b, minden csapatának visszavonása a csatornától 10 mérföldes távolságra,

c, annak tudomásulvétele, hogy a csatorna kulcsfontosságú pontjait angol-francia erők szállják meg, hogy biztosítsák a szabad forgalmat a csatornán minden nemzet hajói számára a végleges rendezésig.

B – az izraeli kormányhoz intézett felhívásban:

a, minden háborús cselekmény leállítása,

b, minden csapatának visszavonása a csatornától 10 mérföldes távolságra a csatornától keletre.

3. Abban az esetben, ha az egyiptomi kormány a kitűzött határidő lejártáig nem egyezik bele a hozzá intézett felhívás kikötéseibe, az angol-francia erők október 31-én kora délelőtti órákban hadműveletet fognak indítani az egyiptomi hadsereg ellen.

4. Az izraeli kormány haderőket fog küldeni az Akabai-öböl nyugati partjának, valamint a Tiran- és Sunagrin-szigetcsoportnak az elfoglalására, hogy biztosítsák a hajózás szabadságát az Akabai-öbölben.

5. Izrael kötelezi magát, hogy nem támadja meg Jordániát, amíg az Egyiptom elleni hadműveletek tartanak.

De ha az említett időszakban Jordánia megtámadná Izraelt, a brit kormány kötelezi magát, hogy nem fog Jordánia segítségére sietni.

6. A jelen határozat rendelkezései szigorúan titkosak maradnak.

7. Csak a három kormány beleegyezése után lép életbe.”

Christian Pineau

Patrick Dean

David Ben Gurion

[70] Lefebvre *ibid* 73–74. o.

Irodalomjegyzék

Bar-On, Mordechai (1991): *Etgar ve-tigra* (Challenge and Quarrel), The Ben-Gurion Research Center, Sede-Boker

Bar-On, Mordechai (1994): *The Gates of Gaza: Israel's road to Suez and back*, *1955-1957*, St Martin's Press, New York

Bar-Zohar, Moshe (1964): *Suez Ultra secret,* Fayard, Párizs

Bar-Zohar, Moshe (1986): *Ben Gourion,* Fayard, Párizs

Dayan, Moshe (1966): *Journal de la campagne du Sinaï*, Fayard, Párizs

Dayan, Moshe (1976): *Story of my life*, Weidenfeld and Nicolson, London

Dean, Patrick (1986): *Memorandum*

Eden, Sir Anthony (1960): *Mémoires. 1945-1957. La vérité sur l'affaire de Suez*, Plon, Párizs

Gilbert, Martin (1998): *Izrael története*, Pannonica Kiadó, Budapest

Lefebvre, Denis (1999): *A szuezi ügy*, Osiris Kiadó, Budapest

Kissinger, Henry (1999): *Diplomácia*, Panem Kiadó, Budapest

Kyle, Keith (1991): *Suez*, Weidenfeld and Nicolson, London

Lloyd, Selwyn (1978): *Suez 1956: a personal account* Jonathan Cape, London

Logan, Donald (1986): 'Suez*: Meetings at Sèvres, 22-25 Oct. 1956*' - published as '*Collusion at Suez'*, Financial Times, 1986. január 2.

Mahmoud Fawzi (n.d): *Suez 1956: an Egyptian perspective*, Shorouk International, London

Nutting, Anthony (1967): *No End of a lesson. The story of Suez*, Clarkson N. Potter Inc., New York

Peres, Shimon (1995): *Battling for peace: memoirs*, Weidenfeld and Nicolson, London

Salgó, László (1986): *A szuezi háromszög 1956, Szuez-Algír-Budapest*, Kossuth Könyvkiadó, Budapest

Shlaim, Avi (1997): *The Protocol of Sèvres 1956: Anatomy of a War Plot*, International Affairs, Vol. 73, Issue 3, pp. 509-530., http://users.ox.ac.uk/~ssfc0005/The%20Protocol%20of%20Sevres%201956%20Anatomy%20of%20a%20War%20Plot.html

Thomas, Abel: Comment Israël fut sauvé. Les secrets de l'expeédition de Suez, Albin Michel, Párizs, 1978

Troen, S. Ilan (1996): *The Protocol of Sevres: British/ French/ Israeli Collusion Against Egypt, 1956*, Israel Studies, Vol. 1, Issue 2, pp. 122-139. http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=aph&AN=5441078&site=ehost-live

Troen, Selwyn Ilan and Shemesh, Moshe eds. (1990): The Suez-Sinai Campaign: retrospective and reappraisal (Ben Gurion's diary - the Suez-Sinai Campaign), Frank Cass, London. 289-332.o.